

Pozsár Dániel Károly

*RUNIN – AZ EURÓPAI UNIÓ REGIONÁLIS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI
KÍSÉRLETE A FELSŐOKTATÁSI
SZEKTOR CÉLZOTT TÁMOGATÁSÁVAL*

Absztrakt

Napjaink globális gazdasági kihívásai az Európai Unió fejlesztési politikájának fókuszát is meghatározzák. Különösen igaz ez az innovációs ökoszisztémára és a regionális gazdaságfejlesztésre, amelyek mindig is kiemelt területeit jelentette az uniós fejlesztéseknek. A 21. század első évtizedeiben a regionális fejlesztések talán legfontosabb szereplőivé váltak a felsőoktatási intézmények. Az egyetemek megfelelő és hatékony részvétele nélkül már nehezen elképzelhető egy területi alapú gazdasági fejlesztés vagy innováció kidolgozása. Tanulmányomban a RUNIN projekt bemutatására vállalkoztam, amely az Európai Unió Horizon 2020 programjának keretein belül került megvalósításra. A RUNIN tervezet lényege, hogy összetett képet kapjunk arról, hogy az egyetemek miként járulnak hozzá a regionális gazdasági fejlődéshez és innovációhoz, akár a regionális ipar erősítésén, akár a megfelelő munkaerő kiképzésén keresztül. A RUNIN programmal egy komplex cél került kijelölésre: Nemcsak a fentebb kifejtett kérdésekre való válaszok megtalálása, de egy olyan jól felkészített PhD-hallgatói réteg szakmai tudásának a megalapozása is, akik a későbbiekben akár az egyetemi, az ipari vagy az állami, önkormányzati szektorban is megfelelő tudás birtokában lesznek képesek a becsatlakozásra. A tanulmány feltárja a RUNIN program legfontosabb céljait, stratégiáját, kutatási témáit és eredményeit, emellett röviden összefoglalja az egyetemi szféra regionális gazdaságfejlesztésre gyakorolt hatásának a kialakulását és elterjedését, ezzel kontextusba helyezve a vizsgált program relevanciáját.

Kulcsszavak: RUNIN; regionális fejlesztések; innováció

Bevezetés

Az Európai Unió az elmúlt évtizedekben fontos szerepet szánt a regionális fejlesztéseknek, és a régió alapú gazdaságfejlődésnek. Ez a típusú fejlesztési irány természetesen nem működhet a megfelelő intellektuális és szakmai háttér nélkül, ezért a közösségi források egy részét szükséges a megfelelő kutatási projektek céljaira allokálni. Ilyen közfinanszírozott projekt volt a The Role of Universities in Innovation and Regional Development (továbbiakban: RUNIN) is, amely hét nagyobb európai egyetem közös munkáján alapult a regionális gazdaságfejlesztés kutatására. A RUNIN projekt az Európai Unió Horizon 2020 Research and Innovation Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) programjának volt az egyik kiemelt projektje, melynek célja az olyan kutatók munkájának az elősegítése volt, akiknek elsődleges érdeklődési területe az egyetemek hatásának vizsgálata volt egy adott régió gazdasági és innovációs ökoszisztémájára.

További célkitűzés volt a programban részt vállaló kutatók szakmai felkészültségének elősegítése is, hogy hosszabb távon is képesek legyenek a regionális fejlődésben részt vállaló szereplők (pl.: kormányzati intézmények, felsőoktatási szervezetek, ipari szereplők stb.) közötti együttműködés előmozdítására és a regionális fejlődési törekvések megvalósítására. Emellett a RUNIN projekt azt is vizsgálta, hogy az egyetemek milyen kapcsolatot alakítanak ki az adott régió gazdasági szereplőivel, a vállalatokkal és a fontosabb intézményekkel. A projekt 2016 szeptembere és 2021 februárja között futott, tehát közel 4 és fél éves hosszúságú kutatási anyagból tudott következtetéseket levonni (RUNIN, n.d.-a; European Commission, n.d.-b). Tanulmányomban a projekt bemutatására, kontextusba helyezésére, illetve eredményeinek vizsgálatára vállalkoztam. Meglátásom szerint a RUNIN programon keresztül nemcsak egy aktuális regionális gazdaság- és egyetemfejlesztési projektbe nyerhetünk betekintést, de az Európai Unió hosszabb távú stratégiájára is rálátásunk nyílik. A 21. század Európájának regionális felsőoktatási berendezkedését és fejlesztési irányait azonban nehéz megérteni annak történelmi előzményei nélkül. Tanulmányomban ezért röviden ezeknek az előképeknek az ismertetésére is vállalkoztam.

A felsőoktatás és a regionális gazdaságfejlesztés kapcsolódási pontjai

A RUNIN program célkitűzései aktuálisabb kérdést nem is feszegethetnének. A világgazdaság elmúlt évtizedeiben fontos változást hozott a regionális alapú gazdaságfejlesztés megerősödése. Ez különösen igaz az Európai Unió területén, ahol a közösségi politika és az azt irányító aktorok a szubszidiaritás elvét is követve célzott fejlesztésekkel támogatják a tagállamok régióinak gazdasági felzárkóztatását és megerősítését. A regionális fejlesztés előretörése persze nem véletlen, hiszen az elmúlt évtizedek egyik fontos felismerése, hogy megfelelő innováció nélkül egy adott nemzet vagy regionális gazdaság nem lehet versenyképes. Az ezirányú fejlesztések, persze nem halnak el az államhatárok mentén. Több nemzetközi szervezet is bátorítja a regionális innovációra való törekvést mint a nagyobb volumenű és kiterjedtségű fejlesztések alapjait. Ilyen például a már említett uniós törekvések mellett a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) és a Világbank szerepvállalása is. Az OECD (CERI kutatóintézete) 1982-ben jelentette meg *The university and the community: the problem of changing relationships* című szakmai anyagát, mely egyike volt az első nagyobb nemzetközi szervezet által jegyzett munkáknak, amely felhívta a figyelmet arra, hogy a felsőoktatásnak nagyobb szerepet kell vállalnia a hozzá közvetlenebbül kapcsolódó közösségek társadalmi életében (Benneworth & Nieth, 2018). A regionális gazdaság szemlélet és gazdaságirányítás persze felveti az egyik legfontosabb kérdést, hogy mi alapján emelkedik ki egy adott régió a többi közül, mi az, ami versenyképesebbé teszi társainál, illetve miért nem sikerül megfelelően fejleszteniük a stagnáló gazdasági adatokat produkálóknak, illetve a leszakadóknak (Nieth, 2020; Fonseca et al., 2021).

A felvetett kérdésre fontos választ adhat egy adott régió felsőoktatási rendszere és annak megfelelő becsatornázottsága a regionális gazdaságfejlesztésbe. Napjainkban szakmai egyetértés alakult ki arra vonatkozóan, hogy a megfelelő felsőoktatási háttér lé-

nyegében elengedhetetlen a területi alapú fejlesztések véghezvitelében. Egy régió fejlesztéséhez (akár gazdasági akár társadalmi szempontból) több összetevő megléte szükséges, azonban egy erős egyetemi központ jelenléte elengedhetetlen (Nieth & Radinger-Peer, 2022). A gazdaságfejlesztés egyik legfontosabb sarokköve a megfelelő oktatáspolitikai és a kiemelt oktatásfejlesztés. Egy megalapozott regionális fejlesztés tehát már nehezen elképzelhető a régió oktatásának tudatos és tervezett fejlesztése nélkül. Az oktatási feladatok mellett napjaink felsőoktatása létfontosságú kutatás-fejlesztést végez nem kizárólagosan egy nemzetgazdaság, de akár egy régió gazdasági-társadalmi élete számára is. A jelenkor egyetemei már nem csak a tudásátadást tekintik fő küldetésüknek, de bevonódtak a társadalmi folyamatok alakításba is. Az egyetemek és a hozzájuk kapcsolódó régiók kormányzati szereplőinek együttműködése meghatározóvá vált a regionális fejlesztéseket tekintve. A felsőoktatás és a területi kormányzat kollaborációjának sikeressége, teljesítménye alapjaiban határozhatja meg egy régió versenyképességének alakulását, gazdasági teljesítményét és társadalmi boldogulásának lehetőségeit (Fonseca & Nieth, 2021).

A 21. század robbanásszerű technikai fejlődése új szintre emelte a régiók és az egyetemek együttműködését. A globalizált világgazdaság olyan kihívásokat tartogat a gazdaságfejlesztésért felelős politikai, vállalati és ipari szereplők számára, melyek gyors válaszokat követelnek tőlük megalapozott tudás birtokában. Ezen válaszok a felsőoktatásban felhalmozott tudáspotenciál nélkül nehezen kivitelezhetők. Az egyetemek szerepvállalása még úgy sem elkerülhető, hogy a technológiai fejlődés rendkívül gyors tempója magának az egyetemi struktúrának több, mint nyolcszáz éves hagyományait is önvizsgálatra és reformokra készíti. Az egyetemek napjainkra elvesztették kizárólagos felügyeletüket a felsőfokú tudásátadás és a tudományos élet szervezése felett. Azonban még mindig tartják pozíciójukat abban a hármas szegmensben, ami már a 20. század óta fontos és állandósult célkitűzésük: az oktatás, a kutatótevékenység, illetve a társadalmi és gazdasági jólét elősegítése (Olvera et al., 2020). A 21. század folyamán azonban egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a vállalatok, kutatóintézetek és egyéb ipari szereplők alkalmas tőke (anyagi, tudás stb.) birtokában vannak, hogy versenyezzenek akár a legjobb egyetemekkel és olyan innovatív megoldásokat hozzanak létre, melyek a 20. század folyamán még egyértelműen a felsőoktatás irányából érkeztek a gazdasági élet vérkeringésébe. Szemléletes példa a vállalati szektor egyre nagyobb térnyerésére, hogy a PhD-fokozattal rendelkezők jelentős része inkább a versenyszférát választja az akadémiai életpálya helyett, ezzel jelentős tudást átadva a „rivális” szektor számára. A teljes Európai Uniót tekintve a PhD fokozattal rendelkezők 65%-a távolodik el az akadémiai szférától. Jelentős és jóval az EU átlag feletti a versenyszférára váltók aránya például Svédországban (78%), illetve Franciaországban (75%) is (Mezei, 2008; Germaine-Alamartine, 2020). Az egyetemek helyzete tehát fokozatosan változott és változik, továbbá adaptív képességeikre is folyamatosan szükségük van, hogy kiemelt társadalmi szerepük megmaradjon. Érdemesnek tartom röviden ismertetni ezen intézmények közelmúltjának fejlődési ívét és a regionális gondolkodás meggyökeresedését, melyek már évszázadokkal korábban jelentkeztek a felsőoktatás különböző szintjein, a 20. század folyamán pedig kézzelfoghatóan specializálódtak.

Az egyetemek és a regionalitás összefonódása a 20. század második felében

A második világháborút követő gazdasági konjunktúra elhozta az egyetemek általános növekedését, ekkor még leginkább a fővárosi régiókba koncentrálódva (Evers, 2019). Az európai hallgatói létszám alig tíz év alatt (1960 és 1970 között) több mint a duplájára nőtt és ez nemcsak a nagy centrumországokat (pl.: Franciaország vagy Németország) jellemezte, de például a skandináv országok is nagy energiát fektetettek a hallgatói létszám megnövekedésére (Horváth, 1999). Az egyetemek robbanásszerű növekedését több összetevő is segítette. Az egyre inkább specializált kutatások és az azokat támogató eszközök alkalmazásához több, speciálisan képzett szakemberre és kutatóra volt szükség. Ez természetesen újabb források bevonását is eredményezte a megfelelő működési rend kialakításához. Fontos volt, hogy a második világháború eldöntéséhez hozzájárultak a tudományos áttörések, ez pedig komoly kormányzati, bizalmi és anyagi tőkét jelentett a korszak egyetemi kutatásai számára. A világháborút követően egy fokozódó társadalmi nyomás keletkezett az egyetemek irányába arra vonatkozóan, hogy a működésük ne csak az elit számára jelentsen garanciát a státuszuk megőrzésére, hanem az eddig a felsőoktatásból kirekesztett szegényebb rétegek számára is egy elérhető intézménnyé váljon, ahol inkább a képességek számítanak az érvényesülésben. Talán a legfontosabb indok mégis az általános demográfiai robbanás volt, mely a világháborút követő korszakot jellemezte. Jóval nagyobb tanuló létszám jött ki a középiskolákból, ami megteremtette az igényt a továbbtanulásra és az egyetemi felvételi eljárásba való becsatlakozásra. Az 1960-es évek körülbelül 1 millió hallgatója a 1990-es évekre az Európai Unió területén megkilencszereződött (Geuna, 1996; Horváth, 1999).

Témánkat tekintve ekkor zajlott le az egyik legfontosabb átalakulás is az egyetemekre és a főiskolákra vonatkozóan. Ez pedig a regionális gazdaságfejlesztés megjelenése volt, amely újra felértékelte a felsőoktatás és az adott régió kapcsolatát. A második világháborút követő német gazdasági csoda és az NSZK európai vezető pozíciójának visszaszerzése az 1970-es évekre jutott holtpontra. Az Amerikai Egyesült Államok gazdasági problémái és a dollár meggyengülése beszivárgott az európai piacokra is és ezen folyamatok érzékenyen érintették a német gazdaságot is. A Helmut Schmidt kancellár vezette kormányzat megpróbált új lendületet adni a német gazdaságnak és több gazdaságélénkítő programot is életbe léptetett (Németh, 2006).

Az 1970-es évek legelején az NSZK már célul tűzte ki a regionális alapon nyugvó felsőoktatás fejlesztést. Letettek arról, hogy a nagy központi egyetemeket támogassák újabb forrásokkal és a régiók kezébe került az egyetemfejlesztés. A lépést az váltotta ki, hogy még a német gazdaság motorjának számító Ruhr-vidék is komoly nehézségekkel küzdött és inkább regionális szinten próbálták meg orvosolni a gazdasági visszaesést. Hasonló volt a probléma Bajorországban is, ahol ugyancsak nagyarányú egyetemfejlesztés zajlott az említett időszakban (Horváth, 1999).

A 20. század második felében a németországi mellett kiemelkedővé vált a skandináv felsőoktatási reform eredményessége is. A svéd egyetemfejlesztés célja az volt, hogy az adott régió sajátosságaihoz alkalmazkodjon a felsőoktatási intézmény és célzottan olyan

szakok induljanak, amik elősegítik a régió tudatos és irányított fejlesztését. Ennek köszönhetően több közgazdasági és műszaki szakot indítottak, illetve ezen szakokat összekötötték a regionális hatóságokkal és kamarákkal. Ez az átszervezés volt az egyik alapja annak, hogy a svéd ipar visszanyerte korábbi pozícióit és újra a világgazdaság egyik kiemelt szereplőjévé vált. Finnország ugyancsak ebben az időben kezdett hozzá a terület alapú felsőoktatási reformhoz. A nagyvárosok egyetemei mellett további 14 létesült. Fontos cél volt, hogy Helsinki központi szerepét mérsékeljék. A főváros centrumpozíciója és az abból fakadó regionális problémák a többi európai országban is gondokat okoztak, ezért fontos célkitűzés volt, hogy csökkentsék az ott tanuló diákok részarányát. Több európai ország is sikeresen levezényelte ezt a programot és újabb felsőoktatási intézményeket létesített a főváros kárára, hogy a hallgatói létszámból való részesedés inkább a vidéki egyetemi központok felé tolódjon. A közel három évtizedes program (1960 és 1990 között) látványos eredményeket is hozott. Franciaországban több, mint 30 százalékkal csökkent a fővárosban tanuló diákok aránya, de hasonlóan kiemelkedő számot produkált Norvégia is a közel 50 százalékos csökkenésével. Kiemelkedően sikerült még Dánia, Írország és Ausztria leválása is a fővároscentrikusságról a 20 százalék körüli létszamarány változással. A 20. század második felében a regionális szemlélet több fontos ponton is erősítette az egyetemek versenyképességét. A kutatás-fejlesztés terén a felsőoktatás pozíciója megkerülhetetlen volt, hiszen olyan helyzeti előnyből indult az ipari és vállalati szektorral szemben, amely utolérhetetlennek tűnt. Emellett a felsőoktatás a korszak egyik fontos gazdasági innovációjában vállalt vezető szerepet, hiszen a klaszteresedés nem jöhetett volna létre a megfelelő egyetemi központok segítségével nélkülül. Értelemszerűen a lokális-regionális igényeknek megfelelő szakemberképzés egyfajta katalizátorként hatott az ipari tömbösödés folyamatában (Horváth, 1999).

Az ezredforduló hozta el a „harmadik generációs” egyetemek megjelenését. Ezen egyetemek legfontosabb célkitűzése, hogy a társadalom számára hasznos tevékenységet folytassanak. Elvárás az irányukba, hogy nemcsak az ipar által elvárt műszaki és gazdasági innovációk jelenjenek meg a működésükben, de élénk kapcsolatot tartsanak fenn a környező társadalommal és a megfogalmazott társadalmi igények is jelenjenek meg az oktatási-kutatási tevékenységük során (Cai & Liu, 2020). Érdekesség, hogy van olyan ország, amely ezt a fajta felsőoktatási célkitűzést jogszabályi formába is öntötte. Finnország a „társadalom szolgálatát” törvényi szinten is az egyetemek feladatává tette (Keczer, 2014). Az egyetemek ilyen irányú fejlődésének köszönhetően a tudásteremtés, tudásmenedzsment és tudástermelés, illetve az innovációk megjelenésének és kialakulásának formái is átalakultak. Ezen új metódusok leírására több elmélet és modell is készült a 21. század első évtizedeiben. Ezek az összetett modellek egy egyre kiterjedtebb és komplexebb ökoszisztéma résztvevőiként próbálták meghatározni a felsőoktatást és a vele együttműködő partnereket (állami szereplők, ipar, cégek, média stb.). Ami közös a modellekben, hogy már vállalkozói egyetemeket vizsgál, a felsőoktatás olyan formáját, amely belépett a piacra és célja az iparral való fokozottabb együttműködés. Emellett ezek a modellek megkerülhetetlenek amennyiben a felsőoktatás regionális beágyazottságának és hatékonyságának vizsgálatáról beszélünk, hiszen területileg behatárolt működést feltételeznek. Kiemelendő a modellek közül a Triple Helix, amit Henry Etzkowitz és Loet Leydesdorff

alkotott meg és az Elias G. Carayannis vezette csoport által továbbfejlesztett változatai, úgymint a Quadruple Helix és Quintuple Helix modellek (Cai & Lattu, 2022; Etzkowitz & Leydesdorff, 2000; Carayannis & Campbell, 2009; Carayannis et al., 2012).

A helix rendszerek regionális értelemzését a tudásátadás, termelés és teremtés területi behatároltsága adja. Azon esetek, ahol a 3-5 spektrum együttműködésére lehetőség nyílik, földrajzilag determináltak. Ezért lehet ezen modelleket alkalmazni nemzeti vagy regionális szinten az innovációs ökoszisztéma és a tudásteremtés vizsgálatára, és éppen a szükséges kapcsolódási pontok hiánya miatt alkalmazható nehezebben az Etzkowitzék, majd Carayannisék által megalkotott modellstruktúra a globális fejlemények leírására (Vas, 2012).

A regionális gazdaság- és tudásfejlesztés modellei tehát napjainkra kiváló elméleti hátteret biztosítanak a felsőoktatás-orientált, területi alapú fejlesztéseknek. Ezen alapokat azonban fontos társadalmi tőkét fejleszteni, ami nem működhet komoly szakmai műhelyek és jól felkészült szakemberek nélkül. Ezért is jött létre a RUNIN program, melynek alapvető célkitűzése volt olyan doktori kutatások és szakemberek segítése, akik munkájukkal hozzájárulnak a felsőoktatás regionális fejlődésre gyakorolt hatásának mélyebb megértéséhez és további karrierjük során gyakorlati szinten is képesek legyenek azt alkalmazni, az akadémiai vagy akár az állami szféra keretei között.

RUNIN – The Role of Universities in Innovation and Regional Development

A projekt megpróbált olyan egyetemeket bevonni az együttműködésbe, akik kifejezetten élen járnak a regionális egyetemi és ipari kapcsolatok feltérképezésében, illetve maguk is egy jól működő területi együttműködés részesei. Így került be a programba a University of Stavanger (Norvégia), a University of Linköping (Svédország), az Aalborg University (Dánia), a University of Aveiro (Portugália), a University of Twente (Hollandia), az Universitat Autònoma de Barcelona (Katalónia) és a University of Lincoln (Egyesült Királyság). A hét egyetem közül hat az ECIU (European Consortium of Innovative Universities) felsőoktatási társulás tagja, ezáltal az ECIU egyfajta ernyőszervezetként segítette a RUNIN projekt megszületését és sikeres lefolytatását. Az ECIU társulás 1997-ben alakult meg 12 részt vevő egyetemmél, ami napjainkra 14-re emelkedett. A ECIU célja, hogy összefogja a társulás egyetemeit egy közös programba, amely pozitív társadalmi és gazdasági eredményeket képes végigvinni összeurópai szinten. Az ECIU szerint napjaink társadalmi és környezeti kihívásai megkövetelik a magasabb szintű együttműködést az európai egyetemek részéről, hogy megfelelő, egyöntetű megoldásokat találjanak ezen kérdésekre. Hosszútávú programjuk alapján összefognák az egyetemek környezetében tömörülő ipari, céges, civil és állami szereplőket is, hogy egy olyan felsőoktatási ökoszisztéma alakuljon ki, amely megfelelően lesz képes kezelni a kontinens előtt álló innovációs kihívásokat. Egy gyorsan reagáló, innovatív, az újításra hajlamos európai egyetemi rendszert szeretnének megalkotni, amelyet nem kötnek a régi, becsontosodott reflexek. Emellett képes olyan tudás átadására, amely az európai közösség számára hasznos készségekkel felvértezett, vállalkozószellemű és kritikai gondolkodású polgárokat képez. A társulás

egyetemei majdnem teljesen lefedik az Európai Unió nyugati felét, hiszen találunk tagintézményt Portugáliában, Spanyolországban, Olaszországban, Hollandiában, Írországon, Németországban, Svédországban és Finnországban (emellett az EU-n kívüli Norvégiában is. Azonban, ha az Európai Unió keleti felére tekintünk, már bántóan kevés egyetemmel találkozunk ebből a régióból, hiszen csak Lengyelországból és Litvániából képviselteti magát egy-egy intézmény. A területi megoszlás tehát az EU nyugati felére koncentrálódik, ami a RUNIN programra is hatást gyakorolt (ECIU University, n.d.-b).

A RUNIN keretein belül az egyetemek és régiók 14 PhD-ösztöndíjasukat szervezték négy kutatócsoportba, akik cserekutatóként érkeztek a többi egyetemhez, hogy mélyebben megértsék a vendéglátó felsőoktatási intézmények regionális berendezkedését, továbbá formális és informális kapcsolatait az üzleti, ipari vagy kormányzati szereplőkkel. A négy csoport a következő elnevezéseket kapta: People and Networks (4 ösztöndíjossal), Policies and Interventions (3 ösztöndíjossal), Places and Territories (3 ösztöndíjossal), Practices and Governance (4 ösztöndíjossal). Fontos összekötő elem volt, hogy a PhD hallgatók olyan csoportokba kerüljenek, amelyek relevánsak a doktori kutatásuk irányát tekintve, így elősegítve a készülődő doktori dolgozat elkészítését (RUNIN, 2021). A következő fejezetben megpróbálom röviden összefoglalni, hogy a 14 ösztöndíjas 4 különálló csoportjának mi volt a fő célkitűzése, és ezekhez milyen kutatási projekteket rendeltek.

A Projekt kutatási irányai

A People and Networks kutatási csoport igyekezett megvizsgálni, hogy az akadémiai közeg miképpen tudja érvényesíteni informális kapcsolatait a helyi ipari, illetve a gazdasági szereplők körében. Feltérképezték, hogy az egyetemek frissen végzett hallgatói milyen esélyekkel helyezkednek el a lokális cégeknél, milyen az egyetem beágyazottsága ezen a téren. Külön kutatást szenteltek annak, hogy megvizsgálják, hogy a végzett PhD-hallgatók miként tudnak munkát vállalni a regionális munkaerőpiacon, amennyiben nem kívánják folytatni akadémiai karrierjüket, illetve milyen típusú álláslehetőségek érhetőek el számukra. Végezetül azt is górcső alá vették, hogy milyen képességeket tudnak használni a frissen doktoráltak, amennyiben a piacon szeretnének elhelyezkedni, mi az a készség, ami a leginkább megkönnyíti az átmenetet a felsőoktatás világából az akadémiai világba. A projekt végén a fontosabb észrevételek mellett természetesen az ajánlásaikat is megtették a kutatók a regionális szereplők irányába, amelyekkel tovább mélyíthetik az együttműködésüket. Kiemelésre került a részükről, hogy egy egyetem hatása a regionális fejlődésre nem automatikus, alsóbb szinteken mindenképpen szorosabban kell felügyelni a felsőoktatás és a többi szereplő kapcsolatát, hogy valóban eredményeket produkáljon az együttműködés. A régiós politikának bátorítania kell a kapcsolati hálók mélyítését és erősebbé válását az egyetemi és a piaci, üzleti csoportosulások között. Ajánlást tettek a mikroszintű kapcsolattartás fenntartására is, egy olyan metódus megvalósítására, ahol az egyetemek, a vállalkozói szféra és a kormányzati szereplők mint foglalkoztatók is észrevételeket és visszajelzéseket tehetnek a felsőoktatás irányába. Kiemelendő, hogy a négy részt vevő kutató nem csak csoport szinten, de egyénileg, a saját kutatása alapján is megtette az észrevételeit és ajánlásait a hatékonyabb regionális együttműködés elősegítésére. Ebből az irányból is érdekes és értékes meglátásokat publikáltak, amelyekből érdemes

néhány példát kiragadni: Az egyéni ajánlások alapján nagyobb fokú bizalom és rugalmasság lenne szükséges az ipar részéről, amennyiben az akadémiai szférából érkező kutatóval kezdenek együttműködésbe; fontos lenne a lokális és globális kapcsolatok erősítése, hiszen ez a regionális versenyképességet is erősítené; több transzdiszciplináris lehetőséget kell biztosítani a regionális szereplők számára. Figyelni kell a tudásátadás folyamatát egyetemek és az ipari szereplők között és a lehetséges akadályozó tényezőket szűkíteni, vagy megszüntetni (RUNIN, 2021).

A Policies and Interventions csoport feladata az volt, hogy megvizsgálják, hogy az egyetemek miképpen tartják fenn együttműködésüket a regionális politikai döntéshozókkal és ezek milyen eredményeket jelentenek az intézmények számára. A csoport kutatta, hogy az egyetemek milyen úton tartanak kapcsolatot a döntéshozó szervekkel, és ezek a stratégiák eltérnek-e a centrum országokban, illetve a perifériában. Megvizsgálták a régiót irányító szereplők közötti csoportdinamikát és azt, hogy az egyetemi innovációk miképpen tudják ezeket befolyásolni. Emellett kutatást szenteltek annak, hogy az Európai Strukturális és Beruházási Alapok miképpen segítik az egyetemek és a hozzájuk kapcsolódó régiók fejlődését, és hogyan képesek a felsőoktatási intézmények megfelelni az alap által elvárt kritériumoknak. Természetesen ez a csoport is megtette az észrevételeit és az ajánlásait. Fontosnak tartották megjegyezni, hogy regionális politikának és az illetékes döntéshozóknak még inkább támaszkodniuk kellene a felsőoktatási szereplőkre, mint a területi innovációk és fejlesztések megvalósításának kulcsszereplőire. Kiemelték, hogy a döntéshozók által elfogadott és meghatározott regionális politikának minden szinten érvényesülnie kell, hogy megfelelő eredményt tudjon produkálni, odafigyelve a mikro- és mezo szintekre is. Természetesen a három ösztöndíjas kutató is részletezte az egyéni ajánlásait. Ezek közül érdemes kiemelni azt az ajánlást, amely szerint az egyetemeknek érdemes megvizsgálni, hogy a regionális elköteleződés milyen hasznossággal jár számukra, érheti esetleg valamilyen szintű hátrány a területi szemlélet erőltetéséért az intézményt. További ajánlásként szerepelt, hogy pontosabban fogalmazzák meg az egyetemek, hogy milyen bejövő adatokra, információra van szükségük a partneri közreműködők részéről, ezzel is hatékonyabbá téve a működésüket. Természetesen a kormányzati, állami, regionális politikai döntéshozók is kaptak ajánlásokat: érdemes lenne olyan kreatív terek létrehozása, megalkotása, ahol a felsőoktatási, az iparági és az állami szereplők kötöttségek nélkül dolgozhatnak és gondolkozhatnak együtt. Ezen kollaborációk jó alapot nyújthatnak a későbbi innovatív fejlesztésekhez és az emberi kapcsolatok terén is lenne lehetőség előrelépésre, egymás megismerésére és megértésére (RUNIN, 2021).

A Places and Territories csoport leginkább azt vizsgálta, hogyan hatnak a területi kapcsolatok például a PhD-hallgatók motivációjára, inkább az anyagiak vagy a regionális beágyazottság segíti jobban az elhelyezkedést. Fontos kutatási téma volt még az egyetemek és az ipari és gazdasági szereplők kapcsolatának megértése. A kisebb, leginkább regionális fókuszú egyetemek sokat köszönhetnek végzett hallgatóiknak ezen a téren, akik később szívesen vették fel a kapcsolatot alma materükkel egy cég vagy vállalat képviselőjeként, kialakítva ezzel újabb összefonódásokat az egyetem és a térségi piaci szereplők között. A csoport tagjai vizsgálták azt is, hogy a földrajzi távolságok miként határozzák meg az oktatási intézmények és a vállalatok kapcsolatait. A földrajzi közelség alapból

determinálta a jó kapcsolatokat ám amennyiben az egyetem és a vállalat profilja eltérő volt, akkor nehezebben ment az együttműködés a kisebb távolság dacára. A csoport főbb megállapításai rezonáltak a Policies and Interventions csapat által megfogalmazottakkal, miszerint érdemes a felsőoktatási és az ipari szereplők kapcsolatát először informális alapon mélyíteni, amelyből később esetleg hasznos fejlesztési ötletek és megoldások alakulhatnak. Az egyéni ajánlások közül fontosnak tartom kiemelni azt, amely felhívta a felsőoktatási szektor figyelmét, hogy az egyetemeknek elengedhetetlen lesz figyelni az akadémiai karriert választó kutatóik szakmai előmenetelére. Sok kutató ugyanis nem látja biztosítottnak karrierjét amennyiben elköteleződik egy adott regionális fejlesztési projekt irányába. A kutatók félelme szerint ilyen esetben lelassulhat a szakmai életútjuk, ezért inkább nem is vesznek részt ilyen egyetemen kívüli közös projektekben. A felsőoktatást irányító aktoroknak tehát figyelemmel kell lennie erre a felvetésre és lehetővé tenni a kutatók számára, hogy akadémiai karrierjük ne szenvedjen csorbát egy esetleges „külsős” regionális fejlesztési projektben való részvétel miatt (RUNIN, 2021).

A Practices and Governance csoport fő kutatási területe volt az egyetemek hatása a régiós gyakorlatokra, az, hogy mennyiben formálták az egyetemek a döntéshozói szemléletet sikeres projekteken keresztül. Ugyancsak vizsgálat tárgyát képezte, hogy miként befolyásolta az egyetemek határfokát az, hogy fejlett vagy valamelyik perifériális régióban helyezkedtek el. Emellett vizsgálták az egyetemek és az ipar összefogásának gyakorlati hasznosságát is: azt, hogy milyen regionális eredményt hozott ez az együttműködés, úgy, hogy társadalmi szinten is hasznosítható és nem csak a két szereplő számára hoz megteremtést a kooperáció. Kiemelt téma volt még a Quadruple Helix modellbe való átmenet: hogyan jelent meg a negyedik helix a vizsgált régiókban, mennyire sikerült integrálni a már bejáratott három szereplő együttműködésébe, milyen szerepet kaptak a civil szervezetek és az állampolgárok. Fontos ajánlást tett a csoport az egyetemek számára a stratégiaalkotást illetően. Meglátásuk szerint a felsőoktatási intézmények regionális stratégiája és azok megvalósítása között még mindig nagy különbségek lehetnek, ezért ezeket az eltéréseket érdemes minél előbb kiküszöbölni vagy legalábbis csökkenteni. Az egyéni ajánlások közül érdemes kiemelni azt, amely felhívja az ipari szektor figyelmét, hogy nemcsak azokat a technikai jellegű innovációkat érdemes elősegíteniük, amelyből direkt profitot tudnak előállítani, érdemes lehet megfontolniuk az egyéb jellegű innovatív gondolatok (pl.: szociális tartalmú projektek) esetleges támogatását is, mert hosszútávon valószínűleg ezek a megoldások is az ipar és a vállalkozói szféra hasznára lehetnek (RUNIN, 2021).

A RUNIN projekt sokat kísérletezett önmaga szélesebb körű megismertetésével is. Szinte minden felsőoktatási intézményben tartottak a programhoz kapcsolódó konferenciát vagy workshopokat, emellett kiadványok formájában is próbálták minél hatékonyabban megismertetni a célkitűzéseket a résztvevő egyetemeken. Szükséges lépés volt az önálló Youtube-csatorna elindítása, ahol szinte az összes résztvevő bemutatta kutatási programját és célkitűzéseit, emellett rövid videókban és infógrafikákban megpróbálták összefoglalóan ismertetni a már meglévő kutatási eredményeket is. Ami azonban bántóan szembeötlő, hogy a csatorna milyen kevés érdeklődőhöz ért el. Mindösszesen 22 rövid

videó került feltöltésre és alig tudtak pár százas megtekintéseket elérni, a csatorna feliratkozóinak száma 2023 októberében 140-nél kevesebb volt (RUNIN, n.d.-b). A mai digitális platform és közösségi média uralta nyilvánosságban ezek bántóan alacsony számok egy hét egyetemet és régiót lefedő program esetében. A projekt, lezárását követően, megvizsgálta a résztvevő 14 PhD-hallgató későbbi szakmai útját is, hiszen ez a fajta karrier átmenet szervesen beleilleszkedett a kutatási fókuszba, amely az egyetemek és hallgatóik, illetve végzett doktori ösztöndíjasaik és az ipar esetleges munkakapcsolatára is fókuszált. A projekt lezárultát követően a 14 ösztöndíjas közül 12 tudott rövid időn belül sikerrel elhelyezkedni valamilyen szinten a kutatási területtel összefüggésben. Ez jelenthetett további egyetemi pályafutást, vagy regionális szintű üzleti-gazdasági karriert is (RUNIN, 2021).

Összegzés

Az Európai Unió évtizedek óta nagy hangsúlyt fektet a regionális fejlesztési politikájára. Ennek volt egyik kutatási projektje a RUNIN, amely megpróbált szakmai alapot adni az egyetemek és a partnereik (cégek, kormányzati és önkormányzati szervek) között meglévő regionális fejlesztési irányoknak. Sok kérdés a regionális felsőoktatás és klaszterek párhuzamos fejlődésével kifejezetten aktuálissá vált. A piacra kilépő vállalkozói egyetem ma már elengedhetetlen szereplője a világgazdaságnak, de azon belül meghatározhatja egy-egy régió fejlődési ütemét és gazdasági lehetőségeit. A megfelelő szakmai és tudományos alap, a problémagócok részletes feltérképezése elengedhetetlen, amennyiben hatékony válaszokat szeretnének adni a döntéshozók azokra a kihívásokra, amelyek az egyetemeket és a velük együttműködő gazdasági szereplőket és kormányzati, önkormányzati szerveket érik. Ezért nyújthat jó alapot egy a RUNIN-hoz hasonló kezdeményezés, amikor a felsőoktatási intézmények a stakeholderekkel közösen vizsgálják meg az elért eredményeiket, azokat a fejlesztési és kitörési pontokat, amelyekre nagyobb figyelmet kell fordítaniuk. A program ötlete tehát kifejezetten aktuális és előremutató volt, emellett fontos kérdéseket vetett fel. A megvalósítás terén azonban a hiányosságok is feltűnhetnek a külső szemlélő számára. A projekt keretében összesen 83 publikáció készült, ami önmagában már egy jelentős eredmény, ráadásul ezek közül 9 doktori disszertáció is született (European Commission n.d.-d), ami meglátásom szerint a program egyik legfontosabb eredménye. A szakmai-tudományos rész tehát mindenképpen meggyőzően alakult, kifejezetten annak fényében, hogy az utánkövetés alapján a legtöbb résztvevő sikeresen helyezkedett el az adott szakterületen, ami az egész projekt egyik legfontosabb célkitűzése volt (European Commission, n.d.-a; European Commission, n.d.-c). A RUNIN rendkívül kurrens kérdéskört járt körbe: A regionális innováció és fejlesztéspolitika megfelelő finanszírozása és menedzselése az Európai Unió egyik legfontosabb feladata, ha versenyre szeretne kelni a tengerentúli riválisaival, ehhez pedig jó alapot nyújtanak az ilyen átfogó kutatási projektek. A RUNIN megítélését negatív irányba tereli, hogy a program teljes egészében az Európai Unió nyugati felére, a mag-Európára korlátozódott kihagyva a közösség keleti tagállamait és azok egyetemeit. A probléma annál inkább is szembetűnőbb, hogy a ECIU rendelkezik kelet-európai tagokkal (Lengyelországból a Lodz Univer-

sity of Technology és Litvániából a Kaunas University of Technology), tehát a programhoz támogatást nyújtó ernyőszervezeten belül is tudtak volna esetleg partnereket találni (ECIU University, n.d.-a). Egy hozzávetőlegesen 4 millió eurós projekt (3 709 815 euró volt a projekt teljes költsége) (European Commission n.d.-c) esetében különösen exkluzív hatást kelt, hogy a regionális gazdaságfejlesztés és innováció kutatását csak a nyugati tagállamokra szűkítették. Annak ellenére, hogy a RUNIN projekt nem elemezte a kelet-közép-európai régió és így a magyarországi egyetemek hatását, szerepét a területi gazdaságfejlesztések vonatkozásában, a kérdéskör továbbra is fontos aktualitással rendelkezik. Ezért is alapvető a RUNIN programhoz hasonló kutatások eredményeit részletesen vizsgálni akár magyarországi, akár közép-európai szemszögből egyaránt. Hazánk vonatkozásában megjegyezendő, hogy a felsőoktatás és a regionális gazdaságfejlesztés kölcsönhatásának és kapcsolatának legújabb trendjei nem állnak meg a földrajzi határoknál, ezért azok az intézmények és régiók, amelyek gyorsabban adaptálják a legújabb kutatási eredményeket, előnybe kerülhetnek regionális versenytársaikkal szemben. Mindazonáltal nemcsak nemzetállami szempontból vizsgálandó a kérdéskör, hiszen a kelet-közép-európai egyetemek együttműködésének a RUNIN programhoz hasonlóan megvan a területi megalapozottsága. Bár egy gazdasági érdekközösséget képvisel az Európai Unió egésze, amennyiben valamely fontosabb kutatási programból a kontinens keleti fele kimarad, annak mielőbbi pótlása az egész régió számára alapvető fontossággal bír.

Irodalomjegyzék

- Benneworth, P., & Nieth, L. (2018). The Persistent Problems of Universities' Contributions to Regional Development. *Regions Magazine (Regional Studies Association)*. <https://doi.org/10.1080/13673882.2018.00001007>
- Cai, Y., & Lattu, A. (2022). Triple Helix or Quadruple Helix: Which Model of Innovation to Choose for Empirical Studies. *Springer, Minerva 60 (2)*. 257-280. <https://doi.org/10.1007/s11024-021-09453-6>
- Cai, Y., & Liu, C. (2020). The Role of University as Institutional Entrepreneur in Regional Innovation System: Towards an Analytical Framework. In M.T. Preto, M.T., A. Daniel, & A. Teixeira, (Eds.), *Examining the Role of Entrepreneurial Universities in Regional Development* (pp. 133-155). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-0174-0.ch007>
- Carayannis, E., & Campbell, D. F. J. (2009). „Mode 3” and „Quadruple Helix”: Toward the 21st Century Fractal Innovation Ecosystem. *International Journal of Technology Management 46*. 201–234 <https://doi.org/10.1504/IJTM.2009.023374>
- Carayannis, E., Barth, T. D., & Campbell, D.F.J. (2012). The Quintuple Helix Innovation Model: Global Warming as a Challenge and Driver for Innovation. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 2012(1), 2. <https://doi.org/10.1186/2192-5372-1-2>
- ECIU University (n.d.-a). *About the Future of Education*. <https://www.eciu.eu/about-eciu>. Letöltés ideje: 2023.10.09. <https://www.eciu.eu/about-eciu>
- ECIU University (n.d.-b). *ECIU University 2030 – Connects U for Life*. https://assets-global.website-files.com/562fb917aa38ca2e349b422e/5fa153b1c8e6ad03c125f699_20201195%20ECIU%20-%20Op-maak%20visie%202030%204.pdf. Letöltés dátuma: 2023. december 12.
- Etzkowitz, H. & Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: from National Systems and „Mode 2” to a Triple Helix of university – industry – government relations. *Research Policy, 29(2)*. 109–123. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)
- European Commission (n.d.-a). *About MSCA*. <https://marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu/about-msca>. Letöltés dátuma: 2023.10.11.
- European Commission (n.d.-b). *Horizon Europe*. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en. Letöltés dátuma 2023.10.12.

- European Commission (n.d.-c). *The Role of Universities in Innovation and Regional Development*. CORDIS. <https://cordis.europa.eu/project/id/722295>. Letöltés dátuma: 2023.10.12.
- European Commission (n.d.-d). *The Role of Universities in Innovation and Regional Development*. CORDIS. <https://cordis.europa.eu/project/id/722295/results>. Letöltés dátuma: 2023.12.22.
- Evers, G. (2019). The impact of the establishment of a university in a peripheral region on the local labour market for graduates. *Regional Studies, Regional Science*, 6(1). 319–330.
- Fonseca, L., & Nieth, L. (2021). The role of universities in regional development strategies: A comparison across actors and policy stages. *European Urban and Regional Studies*, 28 (3), 298-315. <https://doi.org/10.1177/0969776421999743>
- Fonseca, L., Rodrigues, C., & Capellares, J. L. (2021). The Organizational adaptation of universities to smart specialization: the emergence of strategic network interface units. *European Planning Studies*. 29(8), 1514–1537. <https://doi.org/10.1080/09654313.2020.1854188>
- Germain-Alamartine, E. (2020). *Doctoral education in the entrepreneurial university: enhanced employability?* PhD Thesis. Linköping University.
- Geuna, A. (1996). *European Universities: An Interpretative History*. UNU-MERIT 12.
- Horváth, Gy. (1999). Kutatás, felsőoktatás és regionális átalakulás – Az innováció szerepe a regionális fejlődésben. *Magyar Tudomány*, 44(4), 447-458.
- Keczer, G. (2014). *Az egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. század elején*. Egyesület Közép-Európa Kutatására.
- Mezei, K. (2008). *Az egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben – Az innovációs rendszer alapú megközelítések összevetése*. Kiadatlan doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- Németh, I. (2006). A szociálliberális koalíció (1969–1982). In Németh, I. (Szerk.).(2006). *20. századi egyetem-történet – I. Európa*. (pp. 290-292). Osiris.
- Nieth, L. (2020). *It Takes Two Sides to Build a Bridge – Universities as Institutional Entrepreneurs in Knowledge-Based Regional Development*. PhD Thesis. University of Twente.
- Nieth, L., & Radinger-Peer, V. (2022). Universities as Strategic Agents in Regional Path Development? *European Planning Studies*. 30 (7). 2128-2147 <https://doi.org/10.1080/09654313.2022.2104604>
- Olvera, C., Pique, J. M., Cortés, U., & Nemirovsky, M. (2020). Evaluating University-Business Collaboration at Science Parks: a Business Perspective. *Triple Helix Journal*, 8(3), 445–485.
- RUNIN (2021). *The Role of Universities in Innovation and Regional Development – Findings of the RUNIN Project*. Final Report. <https://runinproject.eu/results/report/>
- RUNIN (n.d.-a). *About us. RUNIN – The Role of Universities in Innovation and Regional Development*. <https://runinproject.eu/about/> Letöltés dátuma: 2023.12.21.
- RUNIN (n.d.-b). *Home* [YouTube csatorna]. YouTube. www.youtube.com/@RUNINproject. Letöltés dátuma: 2023.10.12.
- Vas Zs. (2012). Tudásalapú gazdaság és társadalom kiteljesedése: A Triple Helix továbbgondolása – a Quadruple és Quintuple Helix. In Rechnitzer J. & Rácz Sz. (Szerk.), *Dialógus a regionális tudományról* (pp.198-206). Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola.